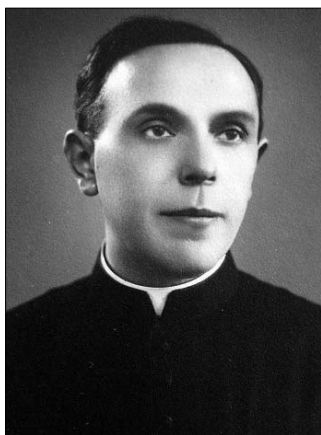

Fél évtized a kommunisták börtöneiben

Vári Ferenc aranydiplomás plébános, püspöki tanácsos

1902. november 17-én, Csongrádon, harmadik gyermekként született. Édesapja, néhai Vári Ferenc csizmadiamester volt. Édesanyja, Sági Mária, földműves családból származott, 1929-ben meghalt. Iskolái: IV polgári Csongrád. V–VII Kiskunfélegyháza. A VIII. osztályt mint papnövendék Vácott, a piaristák gimnáziumában végezte, a kezdeti nehézségei után kitűnő eredménnyel. S így dr. Hannauer A. István püspök úr Budapestre, a központi szemináriumba irányította. A Magyar Királyi Pázmány Péter Egyetem hittudományi karának hallgatója 1921-től 1926-ig, ahol jelesen végzett.¹ Pappá 1926. augusztus 20-án szentelték. 1926. augusztus 31-től Hódmezővásárhelyen hitoktató.²

1928-ban súlyos tüdővérzés miatt gyógyulásra volt szüksége, ezért – betegen – Szentesre, a Csongrád Vármegyei Korházba került mint hitoktató. Szeptember 1-től a püspök úr végleg Szentesre helyezi mint III. káplánt, és a korházban mint korházi lelkész működik. 1931. április 1-től mint III. káplán – délelőtt a plébániai irodában dolgozik a plébános vezetése mellett, az ő utasítása szerint. Szerény, lelkiismeretes munkája jó segítséget jelent, a plébános távollétében ő helyettesíti. 1938. november 9-től az egyházközségnél az egyházi elnök helyettese. Teljes adminisztrátori feladatára, a plébánia ügyeinek vezetésére és teljes plébánosi jogkörre kapott megbízást.³

Vári Ferenc

1943. augusztus 1-jén Pétery József püspök úr Vári Ferencet Kerekegyházára nevezte ki plébánosnak.⁴ Váratlanul érintette a Kerekegyházára történő kinevezése, de a püspök úr kitüntető bizalma és az ő biztatásai belsőleg arra kötelezték, hogy habozás nélkül vállalja fel az új kihívást, a várható nehézségekkel való szembenézést, a lelkipásztori teendőket.

Kerekegyházán töltött tevékenysége alatt, 1945-ben nevezték ki püspöki tanácsossá.⁵

Szomorú tény és valóság, hogy a háborút követően a kommunista rendszer kettős beállítottságú emberei jelen voltak az egyházainknál, és ráült a félelem a mi katolikus egyházunkra is. Vári plébános, a további kerekegyházi küldetése során az egyházüldözéssel szemben harcol az egyház fennmaradásáért, miközben, mit sem sejtve, a háta mögött elárulják minden mozdulatát, gondolatát, s külső és belső bomlasztással igyekeznek megtörni a személyét, az egyházat és szembeállítani az embereket egymással.

1 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban ÁBTL) 3. 1. 9. V- 9443, Vári Ferenc önéletrajzából.

2 Hódmezővásárhelyi Plébániahivatal, a Historia Domus bejegyzése.

3 Szentes, Szent Anna Plébániahivatal, a Historia Domus bejegyzése.

4 Váci Püspöki Káptalani Levéltár, Vári Ferenc anyagában.

5 Váci Püspöki Káptalani Levéltár, Vári Ferenc anyagában.

A *Szabad Nép* 1947. december 17-i számában *Ne szeresd felebarátodat!* címmel, az 1948-as koncepciók irakatkper előkészítésének részeként, hazugságra épülő lejárató, gyűlöletet generáló újságcikk jelent meg plébánosunkról. A szovjet megszállás alá került országokban összehangolt támadást indítottak az egyházak és a vallás felszámolására. A katolikus egyházunk megtörésére, az 1948-as koncepciók irakatkper előkészítésére nagyon jó eszköz volt a kommunisták befolyása alatt álló napilap, a *Szabad Nép*. A tudatosan manipulált, hazugságokra épült, gyalázkodó hangvételű, a tömegindulatot felkorbácsoló interjú kiváló eszköz volt a plébánosunkkal szembeni gyűlöletkeltésre, az egyház, a keresztény hívő emberek és a társadalom rétegeivel való szembeállítására. A közvélemény megtévesztésével a gyűlöletre uszító propaganda célja a Várival szembeni tömeghisztéria generálása, erkölcsi magatartásának lekicsinyítése, hiteltelenítése, egzisztenciális leépítése, tönkretétele volt.

Vári plébános ekkor még nem tudhatta, hogy a kommunista párt nemcsak Kerekegyháza történelmében, hanem országos szinten is egyedülálló történelmi jelentőségű irakatkper forgatókönyvét írja, az egyházi iskolák államosításához kapcsolódóan, és azt sem, hogy ő lesz a irakatkper legszimbolikusabb alakja. A kommunista párt 1948. június 16-án terjesztette be az országgyűlésnek az iskolák államosításáról szóló törvényjavaslatát. A törvény megszavazását követő nap, 1948. június 17-én Vári plébánost mintegy 30 kerekegyházi személlyel együtt letartóztatták.⁶

Vári Ferencet és két társát, Puchardt Győzöt, valamint Herpay Kálmánt a Kecskeméti ÁVH-án meztelenre vetkőztették, majd leguggoltatták őket, és így rugdosták csizmában a veséiket és a kisagyukat. Megalázásként egy nővel ezt végignéztették, majd üres kihallgatási jegyzőkönyvet írtattak velük alá.⁷ Kihallgatását követően a dél-budai internálótáborban volt előzetesben az október 30-i tárgyalásáig.⁸ Jancsó Imre római katolikus káplán, a *Keresztény Élet* hasábjain, visszaemlékezéseiben beszélt arról, hogy Vári Ferenc kerekegyházi plébános véres ingeket küldözgetett ki cserére a Kecskeméti ÁVH-ról.⁹

Vári plébános a kibocsátott vádiratával szemben észrevétellel élt a Népbíróóság irányába, hogy a vádiratban feltüntetett kijelentéseket nem tette meg, és ennek igazolásául nyolc hamis állítással szemben, összesen 26 alkalommal nevez meg tanút, akiknek kéri a tanúkenti kihallgatását, akik igazolni fogják állításainak valódiságát.¹⁰

A bíróság teljesen figyelmen kívül hagyta a vádlottak védekezését és a bizonyítási indítványok kezdeményezését. A bírósági tárgyalást megelőzte a politikai döntés, a kommunista párt döntése. A per tárgyalását az ÁVH készítette elő a kommunista pártvezetés elvárásainak megfelelően, amelyre mondhatni azt, hogy egyben utasítás is volt a bírák irányába. A háttérben meghúzódó politikai döntésre meghozott érdemtelen ítélet kimondása (nemes egyszerűséggel) szintizta komédia volt. A vérbírák a tárgyalás során a bizonyítékokat nem vették figyelembe, nem is voltak rá kíváncsiak, tevékenységük mindenben megfelelt a kommunista párt elvárásainak, a szereposztás, az ügyészi színjáték pedig mindenben megfelelt a rendezői elvárásoknak.

„1948. október 30-án a Kecskemétre kihelyezett, Budapesti Népbíróóság külön tanácsa, Vári Ferencet, az 1946:VII.tc.2.§.b. ütköző folytatólagosan elkövetett izgatás büntettségben 3 évi börtönre ítélték.”

6 ÁBTL. 3. 1. 9. V–77140 Vári Ferenc kerekegyházi plébános és társai ügye.

7 Özvegy Herpay Kálmánné szíves közlése alapján.

8 ÁBTL. 3. 1. 9. V– 9443 Vári Ferenc pere.

9 Jancsó Imre Vencel plébános testvérének, dr. Jancsó Jánosnak köszönhetően a *Keresztény Élet* hasábjain napvilágot látott teljes cikksorozat szkenelt másolatairól készült kiadvány, *Az Úr Lelke Üzen* a Kerekegyházi Szent István Egyházközség tájékoztatója XIII. évfolyam 5. szám mellékleteként megjelent.

10 BFL XXV. 2. b 5335–1948 Vári Ferenc pere.

tönre, mint főbüntetésre, 10 évi politikai jogának felfüggesztésére és fellelhető vagyonának ¼ részének elkobzására, mint mellékbüntetésre ítélte. Valamint 134 Ft 76 fillér eddig felmerült és felmerülendő eljárási költséget, köteles az államkincstárnak megfizetni.”¹¹

Az ítélet megfogalmazása nem csak jogellenes volt, hanem a törvényes büntetőjog súlyos torzítása, arculsapása is, amely ellentétes volt a civilizált világ büntetőjogi gyakorlatával. Vári, az október 30-i tárgyalást követően, börtönbüntetését a budapesti Markó utcai börtönben kezdte, itt mindössze két hetet töltött el, 1948. november 13-ig.¹² A kommunista börtönrendszerben a rabok sokszor a legembertelenebb, a legmegdöbbentőbb megaláztatásban részesültek. Vagy a „Markó”-ban, vagy a Gyűjtőfogházban történhetett Vári Ferenc és Herpay Kálmán esete, mikor *a rabokat rabláncra fűzve sétáltatták. Vári és Herpay, a rabok sétáltatása közben, több alkalommal, rablánccon, egymáshoz voltak bilincselve.*¹³

A budapesti Markó utcai börtönt követően a Gyűjtőfogház következett, 1948. november 13-tól 1949. március 12-ig, majd ezt követően a Váci Fegyház és Börtön.¹⁴ Ebbe a börtönbe főként politikai foglyok kerültek, akiket megalázni, megtörni próbált a rendszer. A felirat figyelmeztette a börtön őreit, miszerint *ne csak őrizzék, hanem gyűlöljék is a foglyokat, mert a nép ellenségeivel van dolguk!*

Vári Ferenc és védője az első fokú népbíróági ítélet ellen panaszt jelentett be a legfelsőbb fellebbezési fórumhoz, a Népbíróóságok Országos Tanácsához és tételesen megindokolta, megcáfolta az ítélethozatal alkalmával megfogalmazott mindazon alaptalan vádakokat, amelyekkel nem értett egyet.¹⁵

A Népbíróóságok Országos Tanácsa az 1949. október 4-én hozott ítéletével az első fokú ítéletet (a 3 évi börtönbüntetést) megsemmisítette, és ezúttal *2 évi börtönre mint főbüntetésre ítélte.*¹⁶

Vári Ferenc 1950. július 4-én szabadult volna a Váci Fegyházból, az Államvédelmi Hatóság még aznap internáltatta a kistarcsai internálótáborba „szabadonléte államvédelmi szempontból nem kívánatos” záradékkal.¹⁷ Minden rab számolta éveit, hónapjait, heteit, aztán a legizgalmasabb, amikor az utolsó napra várva, várta a szabadulást. Nem tudták a rabok, hogy büntetésük hiába telik le, nem szabadulnak, hanem internálótáborba viszik őket. Az internálótábor abból a szempontból, hogy nem tudja az elítélt a szabadulása végét, az egyik legrosszabb büntetés, a végtelenségig csak reménykedni tud az ember a szabadulásában. Részlet a kistarcsai internálótáborban 1952. október 10-i keltezett, kézzel írott önéletrajzából: „*Ötödik évet töltöm büntetésben – testileg legyöngülve – az elmúlt év közepén vitaminhiány miatt – szellemileg is megviselve. A százados főorvos úr – gyorsan alkalmazott injekciós segítségére – hálával gondolok. Szellemi fáradságot tapasztalok a július hóban történt kihallgatásom alkalmával is – és az óta is – a jegyzőkönyvet az akkor köztünk uralkodó közeli szabadulás reménykedésében írtam alá.*”¹⁸

Mostohaanyja, fia szabadulása reményében 1950-ben és 1951-ben több levelet írt a miniszternek, illetve a Rákosi-titkárságra, kérve fia internálásának felülvizsgálatát és megszüntetését. Mostohaanyjának fia betegségére az 1951. II. hó 11-én a miniszterhez címzett

11 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc pere.

12 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc pere, Kistarcsán írott önéletrajzában.

13 Szalai József adatgyűjtése alapján, özvegy Herpay Kálmánné szíves közlésének köszönhetően.

14 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc pere, Kistarcsán írott önéletrajzában.

15 BFL. XXV. 2. b 5335-1948 Vári Ferenc pere.

16 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc és társai pere.

17 BFL. XXV. 2. b 5335-1948 Vári Ferenc pere.

18 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc pere.

levelében is van utalás. „Az Internálótábor kórházában fekszik súlyos betegen és a család engedélyt kapott a Parancsnokságtól, rendkívüli gyógyszeresomag küldésére.”¹⁹

Nincs kizárva, sőt, látva a kommunista börtönrendszert, szinte biztosra vehető, hogy a júliusban történt kihallgatása során is alkalmaztak vele szemben erőszakot. Testvérági leszármazottaktól tudom, hogy az internálótáborban történt látogatásuk alkalmával testvéreinek nem merete mondani, csak mutatta, hogy az egész teste fekete, és azt is, hogy a fogait kiverték. A vallatásnál alkalmazott erőszaknak, kínzásoknak legfőbb célja az volt, hogy vallomáshoz, mégpedig kedvező vallomáshoz jussanak.

Az internálótáborban júliusban történt kihallgatásáról külön jegyzőkönyv nincs, de van egy összefoglaló jelentés: Kistarcsa, 1952. július 23. Részlet e jelentésből:

„Elítélésének és internálásának az oka demokráciaellenes tevékenység és izgatás volt, melyet Kerekegyházán követett el, 1948-ban az iskolák államosítása alkalmával. A mai napon lefolytatott kihallgatása alatt végig tagadott és igyekezett magát népi demokráciához hű papnak feltüntetni.

*J a v a s o l j u k: Vári Ferenc internált r. k. pap további internálását.*²⁰

Vári Ferenc 1953. szeptember 10-én szabadult a kistarcsai internálótáborból.

Mielőtt Vári szabadult volna az internálótáborból, aláírták vele, hogy az ott átélt történeésekről nem beszélhet: „Tudomásul veszem, hogy az internálótáborral és a táborban lévő személyekkel kapcsolatos minden hír vagy adat állami titkot képez.”²¹

Vári Ferenc szabadulását követően kórházi kezelésen, sérvműtéten esett át. Felépülését követően, 1953. november 1-től haláláig Szentesen a Jézus Szent Szíve-templomban folytatta papi hivatását. Egyháztörténetünk nagy személyisége volt, ami naggyá tette őt az az, hogy az egyházi iskoláink államosításakor szilárd hitével, kitartásával, elvhűségével tökéletesen tolmácsolta Mindszenty József bíboros-hercegreprimás elvárásait.

Szalai József

Dr. Bodonhelyi József református lelkész emlékezete

Dr. Bodonhelyi József református lelkész, a hittudományok doktora, a Teológiai Akadémia professzora, az Országos Református Zsinat tagja, a Dunamelléki Református Egyházkerület és a Budapest Északi Református Egyházmegye tanácsbírája, az Aberdeeni Egyetem díszdoktora fülöpszállási gazdálkodó családból származott. Édesapja Bodonhelyi Sándor földműves volt, aki nyolc kat. hold 335 négyszögöl földecskéjén gazdálkodott. Édesanyja, akihez nagyon szoros kötődés fűzte, Gubacsi Zsuzsanna volt. Elsősülött fiúként a családba Sándor érkezett 1906-ban. Bodonhelyi Józsefet 1909. március 15-én, éppen 110 éve segítette a világra Bíró Imréné bába néni. Bizalmas baráti körben nemegyszer tett bizonyosságot átszellemült arccal, mennyire predesztinációs eseménynek látja, hogy születésnapja március idusa, március 15-e. Eötvös Sándor lelkész úr előtt keresztszülei, Meleg Lajos és

19 ÁBTL. 3. 1. 9. V-77140 Vári Ferenc és társai ügye.

20 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc pere.

21 ÁBTL. 3. 1. 9. V-9443 Vári Ferenc pere.